

Kronika zagraniczna

Notariat i rozwój gospodarczy Chin (cz. II)

Problemy notarialne w prawie i gospodarce Chin

Strona chińska przygotowała szesnaście referatów. Ich autorami byli praktykujący notariusze i przedstawiciele nauki chińskiej oraz ośrodków badawczych działających w strukturach administracji państwowej¹⁵. Część z opracowań (referatów) przygotowały zbiorowo chińskie biura notarialne, wyznaczone przez organizatorów konferencji. Wygłaszane były przez osoby w nich zatrudnione¹⁶.

Już sama prezentacja tytułów referatów chińskich dobrze oddaje spektrum poruszanych w trakcie konferencji problemów, wskazując zarazem kwestie żywo nurtujące notariat chiński.

Wygłosili je:

1. Ma Hongjun¹⁷ – dyrektor Zespołu Deontologii Prawniczej na Wydziale Prawa Chińskiego Uniwersytetu Nauk Politycznych i Prawnych

¹⁵ W tradycji mandaryńskiej, nadal żywej w życiu społecznym Chin, wyższe funkcje w administracji zajmowały osoby łączące działalność w służbie publicznej z zamiłowaniami naukowymi wyrażającymi się w studiach filozoficznych (a szerzej nauk społecznych) i publikowaniem własnych prac. W strukturze Ministerstwa Sprawiedliwości CHRL działa, znany także poza granicami tego kraju, Instytut Badań Prawnych.

¹⁶ Jest to przejaw z jednej strony utrwalonego w Chinach korporatywizmu, a z drugiej strony zaś szczególnej roli Biur Notarialnych jako swoistego zbiorowego „podmiotu notarialnego”; patrz R. S o w i Ń s k i, *op. cit.*

¹⁷ W języku chińskim nazwiska podaje się zawsze przed imionami.

– na temat „Odpowiedzialność prawna notariuszy” (*Notaries legal responsibility*);

2. **Ma Yigun** – notariusz z biura notarialnego w dzielnicy Changning w Szanghaju – na temat „System notarialny i kredyt konsumpcyjny” (*Notary systems and consumer credit*);

3. Profesor **Wang Gongyi** – wicedyrektor Instytutu Badań Prawnych w Ministerstwie Sprawiedliwości CHRL i profesor **Chen Yi** z Chińskiego Uniwersytetu Nauk Politycznych i Prawnych – na temat „System notarialny i rozwój ekonomiczny Chin” (*Chinese notary system and economic development*¹⁸);

4. **Deng Famin** – notariusz z prowincji Guangdong – na temat „Notariat i handel elektroniczny” (*Notaries and electronic commerce*);

5. **Qu Yuguo** – starszy notariusz¹⁹ i dyrektor służb notarialnych regionu autonomicznego Ningxia – na temat „Cechy charakterystyczne aktów notarialnych zakupów rządowych i ich wpływ na rozwój gospodarczy” (*Authentication of public purchasing and its impact on economic growth*);

6. **Liu Jiang** – notariusz z prowincji Shang Dong – na temat „Czynności notarialne (praktyka notariuszy chińskich w dziedzinie prawa spółek)” (*Chinese notaries practices in company law*);

7. **Shao Yuniong** – notariusz z miejskiego biura notarialnego Pekinu – na temat „Czynności notarialne odnoszące się do systemu matrymonialnego i prawa rodzinnego w gospodarce reglamentowanej” (*Notary activities relating to the matrimonial scheme and the family law in the regulated economy*);

8. **Zhang Zhaohui** – notariusz w biurze notarialnym w Nankinie – na temat „Rola notariuszy w przenoszeniu praw do nieruchomości na przykładzie aktualnego prawodawstwa chińskiego” (*The role of Notaries in the real estate law transfer (based upon current legislation of the Chinese real estate law)*);

¹⁸ Tłumaczenie tytułu na język angielski nie w pełni oddawało jego treść. Bardziej adekwatnym byłby tytuł francuski – *Le système notarial et le développement économique de Chine* i tytuł hiszpański *El sistema del notariado y eidesarrollo económico en China*.

¹⁹ Chiński system notarialny przewiduje kilka „klas” notariuszy; patrz R. S o w i Ń s k i, *op. cit.*

9. Zhou Zhiyang – dyrektor biura notarialnego²⁰ w Changan – na temat „Rola notariuszy w kształtowaniu zaufania społecznego” (*Notaries and their role in the social credibility system*);

10. He Ju – z biura notarialnego w Shenzen²¹ – na temat „Rola i skuteczność aktów notarialnych w systemie bezpieczeństwa publicznego” (*Role and efficiency of authentication in the security system*);

11. Rao Jian – zastępca dyrektora w biurze notarialnym w Xiamen – na temat „Notariusze a bezpieczeństwo kontraktowania. Fundamentalna rola notariusza w aktywności mikroekonomicznej (*Notaries and transaction security – the fundamental role of the notary in microeconomic activities*);

12. Xie Songzeng – notariusz z prowincji Guangdong – na temat „Autentyfikacja: gwarancja legalna rozwoju gospodarczego” (*Authentication: a legal guarantee for economic development*);

Dwa referaty przygotowało Miejskie Biuro Notarialne w Szanghaju – na temat:

13. „Funkcja przechowywania dowodów i jej realizacja” (*Functions and applications of the notary conservation of evidence*) oraz

14. „Problemy prawne interwencji notariusza w proces tworzenia spółek” (*On juridical problems relating to the intervention of notary in establishments of a company*).

Uczestnicy konferencji mogli także wysłuchać referatu przygotowanego przez biuro notarialne z Nankinu na temat:

15. „Notariat elektroniczny w Internecie. Propozycje rozwiązań tworzących bezpieczeństwo handlu elektronicznego” (*Cyber notary on the Internet. A solution to problem arising from credibility and security on electronic commerce (e-commerce)*) oraz referatu przygotowanego przez biuro notarialne z Ning Bo (prowincja Zhejiang) pod oryginalnym tytułem:

16. „Eskortowanie okrętu gospodarki narodowej dla dobra wspólnego rozwoju – interwencje notariatu w handlu międzynarodowym” (*Escorting the economical ship for a common development. Intervention of notaries in international trade*)²².

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Pracownik wykonujący niektóre czynności w biurze notarialnym, nie mający uprawnień notariusza.

²² Referaty UINL i referaty chińskie wydano w odrębnych zbiorach w czterech je-

Ad 1) „Odpowiedzialność prawna notariuszy”. Ma Hongjun zapowiedział na wstępie, że przedmiotem jego rozważań będą chińskie cechy odpowiedzialności notarialnej (istota, zasady, typy, rodzaje, a także zakres i formy odpowiedzialności). W rzeczywistości jednak rozważał, jak i na ile można zaadoptować łacińskie wymogi odpowiedzialności notarialnej do warunków chińskich.

Podstawowe pytanie, jakie stawia się w tym kontekście w Chinach brzmi: kto ponosi odpowiedzialność, notariusz czy biuro notarialne? Jak dotąd, chiński system notarialny kultywował przyjętą od systemu radzieckiego formułę uznawania czynności notarialnych za czynności urzędowe (urzędnicze) dokonywane całkowicie na rachunek państwa. Referent wykazywał jak – wraz z pogłębianiem reformy i „łacinizacją” notariatu chińskiego – wzrastać będzie odpowiedzialność notariusza i słabnąć odpowiedzialność biura. Ostatecznie to ostatnie (przekształcone w międzyczasie w indywidualną kancelarię) stanie się jedynie „przestrzenią (platformą) organizacyjną”, w ramach której notariusz wykonywać ma swoją niezbywalną i nieprzenoszalną odpowiedzialność – czynności notarialne.

Ma Hongjun oceniał także zasady związane z powstaniem odpowiedzialności notariusza. W Chinach notariusz podlega odpowiedzialności cywilnej, karnej, administracyjnej i zawodowej. Referent zwrócił uwagę, że odpowiedzialność notariusza związana jest jedynie z winą subiektywną. Równocześnie przypomniał, że władza administracyjna ma szerokie możliwości ingerowania w czynności notarialne – w tym także w treść aktów notarialnych. Aktualnie w Chinach nie ma pewności co do tego, jak (i czy w ogóle) notariusz może bronić się przed nakazami administracyjnymi, których spełnienie naruszałoby prawo. Brak jest przepisów, które wskazywałyby stopień związania notariuszy (ale także adwokatów) dyrektywami typu administracyjnego. Brak także przepisów konkretyzujących zasady odpowiedzialności i ustalających np. procedury odwoławcze od decyzji administracyjnych, z którymi notariusz się nie godzi.

zykach (chińskim, francuskim, angielskim i hiszpańskim), z tym, że o ile referaty UINL były publikowane w całości i autorzy dość ściśle prezentowali ich treść, wzbogacając co najwyżej o przykłady, o tyle publikowane referaty chińskie (przynajmniej w tłumaczeniach) miały charakter swego rodzaju skrótów (konspektów). Ich autorzy wygłaszali wersje na ogół szersze, zawierające częściowo inne treści od zamieszczonych w zbiorze.

Z przepisów chińskich nie wynika jasno, kto może wszcząć postępowanie wobec notariusza i kto ma je prowadzić. Z dyskusji prowadzonej po referacie wynikało, że w Chinach rozważa się wprowadzenie instytucji arbitraży (korporacyjnych, administracyjnych i sądowych) w sprawach notariuszy.

Kształtowanie się reguł w tym zakresie dokonywać się będzie w swoicie chiński, a zarazem typowy dla tej nacji sposób. Chińczycy chcą mianowicie dojść do ogólnych reguł poprzez awansowanie konkretnych przypadków (spraw), w których pojawiać się będzie kwestia odpowiedzialności²³.

Ad 2) „System notarialny i kredyt konsumpcyjny”. Wychodząc z założenia, że gospodarka rynkowa jest gospodarką kredytu, Ma Yigun przedstawił obowiązującą w Chinach definicję kredytu konsumpcyjnego, obejmującą także odpowiedzialność kredytobiorców, zasadzającą się na zobowiązaniu do zwrotów świadczeń kredytowych. Mimo że instytucja kredytu konsumpcyjnego jest w tym kraju w powijkach, władze liczą, iż notariusze współtworzyć będą system gwarancji dla kredytobiorców. Ma Yigun omówił kwestie przedmiotu umowy o kredyt konsumpcyjny stron tej umowy, warunków wejścia jej w życie i wreszcie odpowiedzialności w wypadku niewykonania zobowiązań umownych.

Z referatu nie wynikało jasno, jaka jest na gruncie prawa chińskiego różnica między umową kredytu konsumpcyjnego a umową o pożyczkę między sprzedawcą i klientem. Aktualnie w Chinach na notariuszu ciąży cały szereg obowiązków związanych z weryfikowaniem zdolności kredytobiorczej. Ma on także obowiązek sprawdzania, czy towar lub usługa świadczona na kredyt odpowiada wartości wyrażonej w umowie. Musi też sprawdzić pochodzenie przedmiotu zbywanego w trybie kredytowym. Z uwagi na realne zagrożenia niewypełnienia zobowiązań z umów kredytowych, akty notarialne zawierają w ich treści cały szereg postanowień zabezpieczających i klauzul o charakterze wykonawczym.

²³ Jako przykład tej metody wskazano sprawę rozstrzygniętą ostatnio przez Sąd Najwyższy, w której chiński notariusz został powołany przez jedną ze stron umowy do dokonania pomiaru temperatury powietrza w wskazanym pomieszczeniu celem ustalenia czy wynajmujący spełnił swój obowiązek ogrzewania nieruchomości. Pomiaru miały być dokonywane codziennie przez cały okres wieloletniej umowy. Kwestią prawną, którą zajmował się Sąd Najwyższy było rozstrzygnięcie co do rodzaju termometru, a zarazem odpowiedzialność notariusza za prawidłowość pomiaru.

Ad 3) „System notarialny i rozwój ekonomiczny Chin”. Autorzy referatu prof. Wang i prof. Chen, omawiając znaczenie, jakie odgrywa system notarialny w Chinach Ludowych, uznali go m.in. za „czynnik otwarcia Chin²⁴, a także czynnik postępu cywilizacyjnego całego społeczeństwa”. Następnie dokonali oceny stanu prawnego odnoszącego się do pozycji notariusza jako podmiotu:

- a) zapobiegającego sporom na tle ekonomicznym,
- b) chroniącego prawa i interesy stron kontraktów i
- c) ułatwiającego (umożliwiającego) zewnętrzne relacje gospodarcze.

Wiele z ocen formułowanych przez Wang Gongyi i Chen Yi było krytycznych pod adresem ustawodawstwa ChRL. Wskazywali oni m.in. na niewystarczające regulacje, brak jasności i spójności w przepisach.

Ad 4) „Notariat i handel elektroniczny”. Deng Famin w swym referacie poruszał m.in. kwestie znaczenia handlu elektronicznego w rozwoju gospodarczym, a zwłaszcza rozwoju tego typu handlu w Chinach, przewidując rychły moment jego wkraczania w sferę działalności notarialnej. Autor zestawiał cechy umowy elektronicznej i aktu notarialnego, wskazywał na formy certyfikacji i wykorzystywania Internetu. Znaczną część wystąpienia poświęcono zagadnieniom ryzyka, jakie niesie ze sobą elektroniczne zawieranie umów tak dla stron, jak i uczestniczącego w tym notariusza.

Konkludując, autor wskazał, że w Chinach zwraca się baczna uwaga na efekty „elektronizacji kontraktów” z zagranicą. Notariusze chińscy powinni być bardzo dobrze przygotowani do udziału w ich zawieraniu, zanim upowszechnią się one w praktyce. Elektronizacja obejmie nie tylko relacje ekonomiczne, ale stanie się w przyszłości powszechną w administracji publicznej, wymagając zmian w przepisach i zmian w psychice uczestników obrotu gospodarczego, nie wyłączając notariuszy.

Ad 5) „Cechy charakterystyczne aktów notarialnych zakupów rządowych i ich wpływ na rozwój gospodarczy”. Jak stwierdził Qu Yuguo, autor referatu na temat notarialnych aktów zakupów rządowych, zamówienia rządowe są uznawane powszechnie w Chinach za „słoneczne kon-

²⁴ W tłumaczeniu angielskim i francuskim tego stwierdzenia występują wyraźne różnice. W j. angielskim użyto wyrażenia *opening of the socialist construction*.

trakty”²⁵. Wyrażenie to dobrze oddaje korzyści, jakie z nich płyną dla kontrahenta rządowego. Łatwo sobie też wyobrazić nadużycia prawa i zasad gospodarowania przy ich zawieraniu. Referent wskazywał na notariusza jako osobę, która może przyczynić się do „transparentności” wzajemnych relacji między wykonawcą (sprzedawcą) a zamawiającym (kupującym). Jest to kwestia spędzająca sen z powiek najwyższym czynnikom partyjnym i rządowym ChRL. Obszar objęty zakupami (zamówieniami) rządowymi jest bardzo rozległy. Zwłaszcza, jeśli zważymy, że stronami tych zamówień mogą być różne podmioty (jednostki organizacyjne) państwa, na wszystkich poziomach jego zorganizowania (administracja rządowa szczebla centralnego i lokalnego, zakłady administracyjne, organizacje społeczne, a także jednostki organizacyjne Partii). Równie szeroki może być przedmiot zamówienia (zakupu), obejmując towary, roboty i usługi opłacane ze środków publicznych. W tym kontekście Qu Yuguo rozważał cechy aktu notarialnego mogące służyć stwierdzeniu określonych faktów w relacjach: publiczny podmiot zamawiający – dostawca/sprzedawca, a zwłaszcza skutki prawne, jakie niesie ze sobą przesunięcie zamówienia (zakupu) rządowego z obszaru prawa administracyjnego na obszar kontraktów cywilnych.

Dzięki temu powstaje szansa, że instytucja zamówień (zakupów) rządowych rozwijająca się przez długie lata w Chinach w ramach administracyjnych reguł gospodarki planowej nabierać będzie cech właściwych gospodarce rynkowej. Chodzi tu nie tylko o efektywność ekonomiczną, ale także o ochronę interesu państwowego i korzyść ze stosowania tej instytucji dla społeczeństwa. Aby odpowiednio chronić interes państwa i interes społeczny, notariusze winni mieć rozeznanie w sposobach produkcji różnego rodzaju dóbr i towarów, w sposobach (technikach) dystrybucji i obrotu towarowego, a wreszcie ich rynkowej wartości. Muszą przy tym być zdolni i przygotowani do szybkiego formułowania treści umów, tak aby nie hamować operacji rynkowych. Notariusz o takich kompetencjach, wyposażony w moc prawnego potwierdzania faktów, o których mowa w kontraktach, cieszący się powszechnym zaufaniem, stanowić będzie swoisty „filtr”, przez który nie przemkną się kontrakty

²⁵ To poetyckie wyrażenie zostało przetłumaczone na j. francuski jako *enterprise ensoleillée*, na j. angielski jako *action under the sun*, a na j. hiszpański jako *obra de sol*.

bezprawne, przynoszące straty państwu i społeczeństwu. Tak działający notariusz będzie czynnikiem normalizującym chińską gospodarkę rynkową.

Na zakończenie swego wystąpienia Qu Yuguo zawarł w formie konkluzji mocne wezwanie, aby zamówienia publiczne przechodziły przez procedurę autentyfikacji z udziałem notariuszy.

Ad 6) „Czynności notarialne (praktyka notariuszy chińskich w dziedzinie prawa spółek)”. Liu Jiang swój referat podzielił na 5 części. W pierwszej omawiał czynności notariusza zmierzające do ustalenia statusu spółki. (Zwróćmy uwagę, że prawo chińskie nie wymaga wyraźnie, aby spółki prawa handlowego tworzone były umowami notarialnymi). W drugiej wskazywał na czynności podejmowane na żądanie organów spółek, a prowadzące się do uczestnictwa w zgromadzeniach wspólników, posiedzeniach zarządów i rad nadzorczych. Trzecia część referatu poświęcona była uczestnictwu notariusza w łączeniu spółek, zaś czwarta czynnościom notarialnym związanym z akcjonariatem pracowniczym. To ostatnie zagadnienie jest całkowicie nowym tak w prawie, jak i praktyce gospodarki chińskiej. Notariuszowi przypisuje się w tych obszarach dwie istotne funkcje strzeżenia prawomocności umów zawieranych między dyrekcjami przedsiębiorstw-spółek a pracownikami i weryfikowania pochodzenia środków, za które pracownicy wykupują udziały w przedsiębiorstwie-spółce. Ostatnią część swego referatu Liu Jang poświęcił rozważaniom nad przyszłością udziału notariuszy chińskich w rozwoju spółek jako formy aktywizacji gospodarki. Narzucający się wniosek o rosnącej randze czynności notarialnych w procesach tworzenia, działania, przekształcania i likwidacji spółek poparty był apelem o doprecyzowanie przepisów i o zapewnienie notariuszom większej (nie krepowanej dyspozycjami administracyjnymi) swobody działania w ramach prawa.

Ad 7) „Czynności notarialne odnoszące się do systemu matrymonialnego i prawa rodzinnego w gospodarce reglamentowanej”. W państwie, w którym od tysiącleci nikt nie kwestionuje zasad paternalizmu konfucjańskiego, zagadnienia wdrażania prawa rodzinnego i spadkowego są niezmiernie delikatne.

Harmonia rodzinna, w której ojciec lub brat – głowa rodziny – wyznacza reguły i sam jest „regułą najwyższą”, powoli zastępowana ma być ka-

tegorią „pokoju w rodzinie”, w ramach którego prawa wszystkich jej członków będą odpowiednio chronione.

Shao Yunlong, eksponując rolę notariusza chińskiego w tych przeobrażeniach, skupił swą uwagę na realizacji funkcji notariusza nie tylko w sporządzaniu aktów z zakresu prawa rodzinnego i spadkowego, ale także na tworzeniu stanu „pokoju w rodzinie”. Stąd główną część swego wystąpienia poświęcił działaniom inicjatywnym adresowanym do stawających przed nim członków rodzin. Dodajmy, że tak aktywna rola działań w rodzinie wymaga w Chinach ogromnego autorytetu. Zważywszy, że tradycyjnie osoba, która podejmuje doradztwo w sprawach osobistych, traktowana jest podejrzliwie – jako załatwiająca swój interes.

Referent wskazał także na skromną regulację prawną instytucji małżeństwa, w której na plan pierwszy wysuwają się sprawy majątku małżonków przed ich wzajemnymi prawami. Poruszył też kwestię przeobrażeń w procedurach postępowania sądowego w sprawach rodzinnych, do których „przesączyły się” elementy procedur anglosaskich, eksponujących „przekonanie sędziego o słuszności rozstrzygnięcia”, spychające na plan dalszy inne przesłanki orzekania.

Shao Yunlong nie miał wątpliwości, że rodzina chińska zmienia się pod wpływem zmian w życiu gospodarczym i że chińskie prawo rodzinne będzie podążać za tymi zmianami.

Ad 8) „Rola notariuszy w przenoszeniu praw do nieruchomości na przykładzie aktualnego prawodawstwa chińskiego”. Z kolei Zhang Zhaohui nie miał wątpliwości, że prawo obrotu nieruchomościami staje się jednym z ważniejszych w systemie prawa gospodarczego, zaś specjalne miejsce w systemie obrotu nieruchomościami władze chińskie wyznaczają notariuszom.

Konstatacja ta ma istotne znaczenie, gdy zważymy, że w Chinach wielką i tradycyjną rolę odgrywają instytucje pośrednictwa handlowego. W efekcie biura rejestrujące umowy, a także powstające biura rejestrujące nieruchomości przypisują sobie prawo do oceny prawidłowości sporządzania aktów notarialnych. W tym stanie rzeczy zamiarem środowiska notarialnego ChRL jest ograniczenie kontroli ww. biur jedynie do kontroli formalnej, z wyłączeniem jakichkolwiek funkcji nadzoru. Jak się wydaje, nie będzie to łatwe, bowiem konflikt przebiegać będzie na linii notariusz

(podmiot o wątpliwym ciągle statusie) – urzędnik państwowy (podmiot o statusie niewątpliwym i ugruntowanym).

Podobnie jak w wielu innych obszarach, w obrocie nieruchomościami zdaje się zwyciężać opcja uczynienia z notariusza aktywnego uczestnika negocjacji, weryfikacji oświadczeń stron kontraktu i wartościowania przedmiotu sprzedaży. Opcja ta niesie ze sobą wiele zagrożeń, które niepomiernie wzrosną, gdy notariusze przestaną być chronieni jako działający na rachunek państwa (co ma miejsce w przypadku ciągle istniejących biur notarialnych).

Ad 9) „Rola notariuszy w kształtowaniu zaufania społecznego”. W wystąpieniu Zhou Zhyang przebijały poglądy często powtarzane w ocenach roli notariatu chińskiego względem państwa i społeczeństwa. Autorka przedstawiła kwestie dwoistości roli notariusza: jako podmiotu dokonującego czynności w sprawach powierzonych mu przez indywidualnych kontrahentów i jako podmiotu chroniącego interes publiczny. Jej zdaniem, notariat zajmuje szczególne miejsce, działając w obszarze między ustawą a rynkiem, czy jak kto woli – między obszarem prawa publicznego i prawa prywatnego. Oceniając obecny stan prawa i gospodarki w Chinach, Zhou Zhyang podkreśliła konieczność doskonalenia systemu legislacyjnego i sądowego, mającego za przedmiot notariat. Ten ostatni zmieniać się będzie wraz ze zmianami w systemie państwowym, a zwłaszcza administracyjnym, który dotąd obejmował biura notarialne.

Ad 10 i 11) „Rola i skuteczność aktów notarialnych w systemie bezpieczeństwa publicznego” i „Notariusze a bezpieczeństwo kontraktowania”. Fundamentalna rola notariusza w aktywności mikroekonomicznej”. Referaty He Ju i Rao Jiana wiązały się tematycznie. Eksponowały problemy znane notariuszom łacińskim, a dopiero poznawane przez Chińczyków, takie jak moc dowodowa aktu notarialnego w postępowaniu sądowym, środki dostępne notariuszowi służące ochronie interesów stron w akcie notarialnym, aspekty notarialne ustanawiania zastawu i hipoteki, praw autorskich.

Interesujące były rozważania Rao Jiana na temat przeobrażeń w gospodarce, wywołanych postępowaniem technologicznym i wykształcaniem się „produktów (towarów) intelektualnych” Współczesne wytwory intelektualne, naukowe, twórcze stają się coraz częściej przedmiotem tran-

sakcji. W warunkach podziału pracy i głębokiej specjalizacji twórca nie zawsze ma czas i kapitał, aby w pełni samodzielnie wdrażać (realizować) swe wynalazki. Prawo, nawet w najwyżej rozwiniętych państwach, nie daje ochrony w pełni satysfakcjonującej twórców. Po pierwsze, dlatego że w toku realizacji wynalazku konieczne jest choćby częściowe ujawnienie konceptu, na którym się on zasadza, po wtóre, wynalazki mają to do siebie, że wyprzedzają dotychczasowe sposoby myślenia, także prawniczego, w kwestiach których dotyczą. Po trzecie, kosztowne procedury ochronne i procesowe nie zawsze są dostępne dla wynalazców i innych twórców „produktów intelektualnych”. Wchodząc w jakiegokolwiek układy z przedsiębiorcami zdolnymi wdrożyć wynalazki lub opublikować dzieło, ich twórcy pragną zabezpieczyć się przed nadużyciami zaufania, plagiatami i zwykłą kradzieżą, stąd notarialne potwierdzenie autorstwa i pierwszeństwa staje się niezbędnym, pierwszym krokiem do „urynkowania wytworów intelektualnych”. Kwestie te nabierają w Chinach coraz większego znaczenia wraz ze wzrostem przekonania o prawach autora do jego dzieła, co stanowi poważną transformację w mentalności Chińczyków nawykłych do doskonalenia cudzych wytworów drogą ich praktycznego stosowania i ulepszenia.

Ad 12) „Autentyfikacja: gwarancja legalna rozwoju gospodarczego”. Podstawowa konstatacja płynąca z wystąpienia Xie Songzenga brzmi: akt notarialny poprzez swe cechy wzmacnia rozwój gospodarczy, zapewniając stronom kontraktującym bezpieczeństwo, zaufanie, stabilizację reguł umownych. Odmienne niż urzędników, notariuszy nie potrzeba „przyuczać” do zrozumienia istoty umowy. Wręcz przeciwnie, to oni mogą „przyuczać” uczestników obrotu gospodarczego. W efekcie czynności notarialnych wzrasta motywacja dla działań ekonomicznych, które ani przez państwo (bo przecież działa on w jego imieniu), ani przez społeczeństwo (bo przecież działa on w jego interesie), ani przez innych przedsiębiorców (bo przecież każdy może korzystać z pomocy notariusza) nie mogą być uznawane za nielegalne czy niesprawiedliwe.

Akt notarialny, którego przedmiotem jest umowa gospodarcza, zapewnia warunki pewnej równowagi między stronami. Obniża także ostatecznie szeroko rozumiane koszty transakcyjne. Zawsze bowiem, gdy rośnie wzajemne zaufanie uczestników obrotu, obniżają się koszty ekonomiczne i społeczne.

Ad 13) „Funkcja przechowywania dowodów i jej realizacja”. Referat przygotowany przez Miejskiej Biuro Notarialne w Szanghaju stanowił swoiste rozwinięcie i uzasadnienie wystąpienia Zhou Zhyang (ad 9). Przechowywanie dowodów przez notariuszy chińskich stanowi jedną z głównych ich funkcji budujących zaufanie publiczne (którego, dodajmy, nie mają urzędy, a nawet sądy, uznawane za skorumpowane). W referacie objaśniono znaczenie pojęć „dowód” i „przechowywanie”, obowiązujące w prawie i zwyczajach chińskich. Wskazano też podstawowe cechy notarialnego przechowywania (chronienia) dowodów, a mianowicie: tworzenie gwarancji bezpieczeństwa w obrocie prawnym, w którym odwołać się można do faktów potwierdzonych przez notariusza, skuteczna ochrona interesów praw uczestników kontraktów gospodarczych i funkcja prewencyjna chroniąca przed kosztownymi sporami.

Ad 14) „Problemy prawne interwencji notariusza w proces tworzenia spółek”. Powoływanie do życia spółek jest na gruncie chińskim zagadnieniem całkowicie nowym. Brak nie tylko doświadczenia co do wymogów ich funkcjonowania, ale nawet (a dla prawnika – przede wszystkim) pojęć (terminów) chińskich, które opisywałyby tę instytucję. Nie ma też formalnego obowiązku sięgania do aktu notarialnego z Szanghaju, przy tworzeniu spółek (np. j.v.). Notariusze z Miejskiego Biura Notarialnego z Szanghaju przedstawili wykaz problemów, które wiążą się, ich zdaniem, z powierzeniem notariatowi działań legalizujących spółki i inne formy zbiorowej działalności gospodarczej. Jednym z ważniejszych jest rozdzielanie uprawnień administracji i notariatu. Ta pierwsza uzurpuje sobie prawo do orzekania prawidłowości zapisów w aktach notarialnych tworzących spółki, ustalających ich reprezentację i zakresy działania. W praktyce osoby tworzące spółki (np. j.v.) udają się do notariusza tylko wtedy, gdy mają przekonanie, że jego osobiste kontakty w urzędach państwowych przyspieszą proces legalizacji. Prawo spółek jest w Chinach przestrzenią, na której ścierają się wpływy *common law* i prawa łacińskiego. Chińczycy zaś – jak to wynikało z dyskusji – wybiorą rozwiązania, które będą bardziej praktyczne i mniej kosztowne.

Ad 15) „Notariat elektroniczny w Internecie. Propozycje rozwiązań tworzących bezpieczeństwo handlu elektronicznego”. Referat przygotowany przez biuro notarialne w Ning Bo nasycono terminologią techniczną, ale

wniosek zeń płynący był oczywisty i zrozumiały – jakkolwiek wirtualne mogą być czynności podmiotów „grających” (uczestniczących) w systemie, przestępstwa komputerowe (internetowe) nie są wirtualne. Wywołują całkiem (jeśli nie całkowicie) realne skutki, stąd notariusz musi być maksymalnie zabezpieczony przed użyciem jego osoby (czy jego działań) dla aktów przestępczych.

Rozwijający się obrót elektroniczny wywołuje zmiany w działaniach notariatu (brak bezpośredniości i równoczesności oświadczeń, elektroniczne postaci dokumentów, dowodów, podpisów itd.)

Nie ma jeszcze nie tylko wypracowanych rozwiązań technicznych, ale także jasnej koncepcji miejsca i roli notariusza w obrocie elektronicznym. Jest jednak oczywisty cel – przeniesienie ugruntowanego już zaufania i twórczej działalności notariusza z przestrzeni realnej do przestrzeni wirtualnej. Zmienia się środek komunikacji, ale formalizm i klasyczna metoda tworzenia bezpieczeństwa obrotu muszą być także w nowych okolicznościach zachowane. Być może stworzone zostaną procedury, w których kontrakty notarialne zawierane będą w układzie: strona A notariusz A – notariusz B strona B, a więc z udziałem dwóch notariuszy albo notariuszy wykorzystujących swoich „agentów terenowych”. W nowym technologicznie świecie wszelkie sposoby, techniki i procedury winny być dopuszczalne dla zachowania statusu notariusza jako funkcjonariusza publicznego, gwarantującego bezpieczeństwo obrotu.

Ad 16) „Eskortowanie okrętu gospodarki narodowej dla dobra wspólnego rozwoju – interwencje notariatu w handlu międzynarodowym”. Poszerzanie skali uczestnictwa gospodarki chińskiej w obrocie międzynarodowym jest jednym z priorytetów polityki ChRL, stwierdzał w swym wystąpieniu referent z biura notarialnego w Ningbo, powtarzając znaną deklarację przywódców partyjnych i państwowych ChRL.

Przystąpienie tego kraju w roku 2001 do Światowej Organizacji Handlu wymusiło pewne zmiany instytucjonalne i funkcjonalne w gospodarce Chin. Teraz zmiany muszą objąć notariat chiński, aby był zdolny włączyć się w system współpracy globalnej. Przed notariuszami chińskimi, stwierdził referent, stoi niełatwe zadanie takiego udoskonalenia efektów swej pracy, aby nie były one kwestionowane poza granicami kraju. Z drugiej strony notariusze chińscy muszą być przygotowani do „konsumowania

produktów prawniczych światowej klasy”. Przykładem mogą być listy kredytowe, dokumenty zastawne, dokumentacje przetargowe itd.

W tej mierze notariusze chińscy napotykać będą nie tylko na przeszkody natury technicznej, ale także mentalnej, wywoływane niezajomością idei, jakie tkwią u podstaw instytucji prawnych świata zachodniego.

Pesymistyczna wizja przyszłości notariatu H. Fesslera

W ostatnim dniu obrad, w sesji poprzedzającej oficjalne podsumowanie, odbyła się dyskusja panelowa pod przewodnictwem not. **Helmuta Fesslera**²⁶.

H. Fessler przedstawił problemy, przed którymi stawać będą notariusze w XXI wieku i które niepokoją władze UINL. Za najważniejsze prezydent Fessler²⁷ uznał:

- 1) kwestię konfliktu między prawem łacińskim a *common law*,
- 2) agresywną postawę adwokatury, nie krepowanej regulami deontologii społecznej, skierowaną m.in. na obszary działań notariatu,
- 3) chwiejną postawę państwa jako dyspozytariusza władztwa publicznego w stosunku notariatu, co skutkuje z jednej strony eksploatacją notariuszy w obszarze danin publicznych, sprawozdawczości statystycznej, informacji kryzysowej, działań antykorupcyjnych itd., a z drugiej brakiem wsparcia w tworzeniu jednolitych modułów deontologicznych, niedopuszczaniem do realnego udziału notariatu w tworzeniu prawa, wreszcie
- 4) rysujący się konflikt między klasycznymi wymogami formalistyki notarialnej a rozwijającym się rynkiem elektronicznym. Zdaniem H. Fesslera, oceny przyszłości nie są korzystne dla notariatu, który związany swym publicznym statusem, poczuciem legalizmu oraz historycznie wykształconą misją jawi się jako strona słabsza w wymienionych wyżej obszarach konfliktów. Konflikt nie jest zresztą kategorią bliską notariatowi. To raczej kategoria związana z *common law*, cechami stronnictwa adwokatury, polityką państwową, a także regulami gospodarki rynkowej, w której przychodzi aktualnie działać notariuszom.

²⁶ Na specjalne zaproszenie Sekretariatu UINL i Sekretariatu Konferencji, którym zależało na możliwie szerokiej reprezentacji międzynarodowej, uczestniczył w niej przedstawiciel Polski – not. Roman Sowiński.

²⁷ Not. H. Fessler był w poprzedniej kadencji Prezydentem UINL.

Podzielając pogląd H. Fesslera co do zagrożeń, przed jakimi staje współczesny notariat, not. R. Sowiński stwierdził, że nie muszą one koniecznie przekształcić się w wyniszczający konflikt adwokatura – notariat, prawo łańskie – *common law*. Należy postawić pytanie, czy notariat jako instytucja społeczna i prawna, i notariusze jako „funkcjonariusze prawa łańskiego” skazani są na zagładę, ustępując agresywnym przeciwnikom. Nie ma takich stanów, nawet najbardziej zagrożeniowych, którym nie można przeciwdziałać, zapobiegając przewidywanej zapaści. Z każdym, nawet najbardziej zajadłym przeciwnikiem, można szukać z pewnością kompromisu, wykazywać swoje walory, przeformułowywać priorytety. Istnieje możliwość szukania kompromisu i doprowadzenia doń w relacjach: prawo łańskie i *common law*. W walce z zagrożeniami zewnętrznymi, o których mówił H. Fessler, niezwykle ważną będzie konsolidacja środowiska notarialnego, ustalenie i surowe przestrzeganie zasad deontologicznych.

Dla notariatu chińskiego, wkraczającego na drogę, którą notariat polski kroczy już dwanaście lat, najważniejsza jest pewność trwałości reform i akceptacja społeczna, a zwłaszcza akceptacja władz decydujących w Chinach o reformach, w tym także o notariacie. Notariusze Chińscy mają za sprzymierzeńców dwa stany, których wartości nie da się przecenić. Po pierwsze, tradycję konfucjańską, w której poszukiwanie harmonijnych rozwiązań i cierpliwość w wykładaniu swych racji jest regułą naczelną. Duże znaczenie ma też paternalizm konfucjański, nakazujący dbałość władz wobec swych funkcjonariuszy²⁸.

Po wtóre, notariusze chińscy mają wsparcie ideologiczne zawarte w decyzjach III plenum XIV Zjazdu i IV plenum XV Zjazdu oraz we wszystkich praktycznie ustaleniach XVI Zjazdu KPCH. Skoro na tak wysokim szczeblu zapadły decyzje o pogłębianiu reform rynkowych, wzmacnianiu prawa i tworzeniu warunków do prywatyzacji notariatu, to będą one z pewnością realizowane.

Kwestią pierwszoplanową jest konsolidacja całego środowiska prawniczego Chin. Notariusze nie powinni poszukiwać, pogłębiać i demonizować konfliktów z jakimikolwiek innymi grupami prawniczymi. Konflikt

²⁸ W tym miejscu mego wystąpienia widoczne były wyraźne objawy akceptacji ze strony słuchaczy chińskich.

między notariatem a adwokatą, o którym mówił H. Fessler, nie jest nieuchronny w Chinach. Konieczna jest współpraca wszystkich zawodów prawniczych: notariuszy, adwokatów, radców prawnych, pracowników uniwersyteckich, a także prawników zatrudnionych w administracji, dla ustalenia odpowiedniej rangi prawa w świadomości społecznej, i co nie mniej ważne, a w okresie reform nawet ważniejsze, w świadomości tych, którzy kierują państwem.

Wzmocnieniu musi ulec także pozycja Stowarzyszenia Notariuszy Chińskich jako legalnej reprezentacji notariatu w Chinach.

Po wystąpieniu not. R. Sowińskiego, H. Fessler, prowadzący dyskusję panelową, skonstatował, że rzeczywiście – w odróżnieniu od przedstawiciela Polski – jest umiarkowanym pesymistą i że na gruncie europejskim aktualnie ścierają się poglądy pesymistyczne i optymistyczne co do rozwoju różnych instytucji społecznych i prawnych.

W dalszej dyskusji kolejno głos zabierali przedstawiciele Francji, Włoch, Belgii i Hiszpanii, wszyscy popierając optymistyczne nastawienie przedstawiciela Polski, z tym, że delegat belgijski, zgadzając się z nim co do zasady, nie podzielił poglądu na temat możliwego kompromisu między prawem łacińskim a *common law*. Jego zdaniem, należy dobrze przygotować się do ostrego konfliktu i nie liczyć na skłonności koncyliacyjne ze strony przedstawicieli *common law* i adwokatury anglosaskiej.

Prezydent Fessler przyznał, że być może pewne tendencje są odwracalne, pozostał jednak przy poglądzie o agresywnym ekspansjonizmie *common law* i anglosaskich instytucji prawnych. Jego zdaniem, dużym problemem jest chwiejna postawa państw (władz państwowych) o proweniencji łacińskiej, które eksploatując notariat nie dostrzegają zagrożenia w ekspansji *common law*, do którego społeczeństwa łacińskie nie są kulturowo przygotowane.

Roman Sowiński